

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

Του πρακτικού της από 25-8-2022 συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου
Αριθμός απόφασης : 66 / 2022

Περίληψη : Έγκριση υπομνήματος προς υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού αναφορικά με την σχεδιαζόμενη εγκατάσταση ανεμογεννητριών στο νότιο τμήμα της Σκύρου.

Στη Σκύρο, σήμερα 25 του μηνός Αυγούστου του έτους 2022 ημέρα Πέμπτη και ώρα 11:00 το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου συνήλθε σε ΕΚΤΑΚΤΗ ΔΙΑ ΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 65 του ν. 3852/10, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 74 του Ν.4555/18) και ύστερα από την με αριθμό πρωτ 4197 από 24-8-2022 έγγραφη πρόσκληση της κ. Πρόεδρου του Δημοτικού Συμβουλίου, η οποία επιδόθηκε και δημοσιεύθηκε νόμιμα, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 67 παρ.5 του Ν.3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87).

Διαπιστώθηκε από τον κ. Πρόεδρο του Δ.Σ η νόμιμη απαρτία, δεδομένου ότι σε σύνολο 17 μελών συμμετείχαν και τα 17 μέλη και ονομαστικά οι:

ΠΑΡΟΝΤΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

1. Ξανθούλη Μαρία του Ζαχαρία	Πρόεδρος
2. Ευγενικός Ιωάννης του Δημητρίου	Μέλος
3. Βασιλάκος Στέργιος του Δημητρίου	«
4. Μαλαματίνης Γεώργιος του Ιωάννη	«
5. Λάμπρος Γεώργιος του Δημητρίου	«
6. Λάμπρος Σταμάτιος του Εμμανουήλ	«
7. Λαμπαθάκης Γεώργιος του Δημητρίου	«
8. Μακρής Γεώργιος του Μακρή	«
9. Φτούλης Δημήτριος του Γεωργίου	«
10. Φεργάδη Σπυριδούλα του Γεωργίου	«
11. Αντωνόπουλος Κυριάκος του Γεωργίου	«
12. Κυριαζής Δημήτριος του Μαντζουράνη	«
13. Κωστής Ιπποκράτης του Πέτρου	«
14. Μπαλωτή –Μπαρμπούτη Παναγιώτα	«
15. Φτούλης Ιωάννης του Γεωργίου	«
16. Τραχανάς Δημήτριος του Εμμανουήλ	«
17. Μικές Ευθύμιος του Δημητρίου	«

ΑΠΟΝΤΕΣ: - 0 -

Στην συνεδρίαση συμμετέχει προσκληθείς και ο κ. Δήμαρχος

Η κ. Πρόεδρος θέτει προς συζήτηση το μοναδικό θέμα ημερήσιας διάταξης και σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 75 παράγρ.3 του Ν. 3852/2010 τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου ερωτώνται σχετικά με την αναγκαιότητα συζήτησης του θέματος .

Αποδεχόμενοι ΟΜΟΦΩΝΑ οι κ.κ σύμβουλοι την συζήτηση του θέματος ενημερώνονται ως ακολούθως από την κ. Πρόεδρο :

Από τον *Dr Αρχαιολογίας κ. Καραμπίνη Μιχαήλ του Εμμανουήλ* έχει συνταχθεί υπόμνημα αναφορικά με το αρχαιολογικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι θέσεις στις οποίες προγραμματίζεται η βιομηχανική εγκατάσταση ανεμογεννητριών στο νότιο τμήμα της Σκύρου.

Δεδομένου ότι το κείμενο αυτό έχει συνταχθεί από εξωτερικό συνεργάτη του Δήμου, ζητείται από τον κ. Δήμαρχο η αποδοχή-έγκριση του υπομνήματος και η εξουσιοδότηση του Δημάρχου για την αποστολή του στις αναφερόμενες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, οι οποίες και έχουν κληθεί να τοποθετηθούν επί των αναφερόμενων στην ΜΠΕ της επενδύτριας εταιρείας.

Συνημμένα αποστέλλεται το πλήρες κείμενο του υπομνήματος και παρακαλούμε για την τοποθέτησή σας επ' αυτού.

Επί των ανωτέρω τοποθετούμενοι οι κ.κ. δημοτικοί σύμβουλοι με ηλεκτρονικό μήνυμα προς την κ. Πρόεδρο

ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ ΟΜΟΦΩΝΑ

Αποδέχονται υπόμνημα το οποίο έχει συνταχθεί από τον *Dr Αρχαιολογίας κ. Καραμπίνη Μιχαήλ του Εμμανουήλ* αναφορικά με το αρχαιολογικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι θέσεις στις οποίες προγραμματίζεται η βιομηχανική εγκατάσταση ανεμογεννητριών στο νότιο τμήμα της Σκύρου, όπως αυτό επισυνάπτεται στην παρούσα και αποτελεί αναπόσπαστα τμήμα αυτής, και εξουσιοδοτούν τον κ. Δήμαρχο για την αποστολή του στις αναφερόμενες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, οι οποίες και έχουν κληθεί να τοποθετηθούν επί των αναφερόμενων στην ΜΠΕ της επενδύτριας εταιρείας.

Η παρούσα απόφαση έλαβε α. α. 66 / 2022

Συντάχθηκε και υπογράφηκε το παρόν πρακτικό

Η Πρόεδρος

Τα μέλη

ΥΠΟΓΡΑΦΕΣ
Ακριβές απόσπασμα

Η Πρόεδρος

Ο Γραμματέας

Ξανθούλη Μαρία

Αντωνόπουλος Κυριάκος

ΠΡΟΣ:

1. Εφορεία Αρχαιοτήτων Εύβοιας
Αρεθούσης και Ι. Κιαπέκου, 341 33, Χαλκίδα
E: efaeuv@culture.gr
2. Εφορεία Ενάλιων Αρχαιοτήτων
Δ. Αρεοπαγίτου & Ερεχθείου 59, 117 42, Αθήνα
E: eena@culture.gr
3. Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας
Αρδητού 34B, 116 36, Αθήνα
E: efps@culture.gr
4. Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων
Μπουμπουλίνας 20-22, 106 82, Αθήνα
E: dbmm@culture.gr
5. Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
Μπουμπουλίνας 20-22, 106 82, Αθήνα
E: drkar@culture.gr
6. Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Αττικής, Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και Κυκλάδων
Κλεψύδρας 1 & Λυσίου, 105 55, Αθήνα
E: ynmteaasek@culture.gr

ΘΕΜΑ: Σχετικά με το έργο «Αιολικός σταθμός παραγωγής Ηλεκτρικής ενέργειας αποτελούμενος από έξι (6) αιολικά πάρκα συνολικής εγκατεστημένης ισχύος 299,6 MW (συνολικά 58 ανεμογεννήτριες) συμπεριλαμβανομένων των συνοδών έργων οδοποιίας και διασύνδεσης, στη θέση 'Νότια Σκύρος – Όρος Κόχυλας' του Δήμου Σκύρου, περιφερειακής ενότητας Εύβοιας».

Σχετ.:

(α) Το με αρ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/56693/3899, 06-06-2022 έγγραφο του ΥΠΕΝ με το οποίο σας διαβιβάστηκε ο φάκελος της μελέτης.

(β) Το με αρ. πρωτ. 4885/22-11-2011 έγγραφο της πρώην ΙΑ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

(γ) Το με αρ. πρωτ. 5854/02-01-2012 έγγραφο της πρώην 23ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Κυρία διευθύντρια/Κύριε διευθυντά,

με το ανωτέρω α΄ σχετικό έγγραφο σας διαβιβάστηκε ο φάκελος της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για το έργο εγκατάστασης 58 ανεμογεννητριών (στο εξής α/γ) στο νότιο τμήμα της Σκύρου, προκειμένου η Υπηρεσία σας να εκφράσει τις απόψεις τις αναφορικά με το έργο αυτό. Με την παρούσα επιστολή, θα θέλαμε, αρχικά, να σας γνωστοποιήσουμε ότι η κοινωνία της Σκύρου αντιτίθεται καθολικά στην πραγματοποίηση αυτού του έργου. Ενδεικτικά αναφέρουμε την υπ. αριθμ. 33/06-04-2020 ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Σκύρου (ΑΔΑ: 6Ξ7ΠΩ1Σ-ΧΜΔ), τις 3000 υπογραφές Σκυριανών και φίλων της Σκύρου, καθώς και τα πάνω από 2000 αρνητικά σχόλια στην πρόταση για την ένταξη του εν λόγω έργου στις Στρατηγικές Επενδύσεις της χώρας. Στο πλευρό της Σκύρου στέκονται κρατικοί φορείς και περιβαλλοντικές οργανώσεις, όπως το Περιφερειακό Συμβούλιο Στερεάς Ελλάδας (βλ. τις υπ. αριθμ. 148/03-06-2020 και 107/29-07-2022 ομόφωνες αποφάσεις του), η Περιφερειακή Ένωση Δήμων Στερεάς Ελλάδας (βλ. το υπ' αριθμ. 384/23-06-2020 ομόφωνο ψήφισμά του), η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού (Αναζητήστε περισσότερες πληροφορίες για τη θέση του νησιού σχετικά με το θέμα στην ιστοσελίδα <https://skyrosindanger.gr/>).

Κυρίως, όμως, με την παρούσα επιστολή, θα θέλαμε να σας επιστήσουμε την προσοχή σε ζητήματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Υπηρεσίας σας και να θέσουμε κατ' αρχάς υπό αμφισβήτηση αυτήν καθ' εαυτήν την πρόσκληση για γνωμοδότηση, λόγω του οξύμωρου σχήματος το οποίο εμπεριέχει. Πώς είναι δυνατόν να ζητείται θετική γνωμοδότηση μιας Υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού αναφορικά με την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού, όταν η μισή έκτασή του πρόκειται να καλυφθεί από βιομηχανική εγκατάσταση τεραστίων διαστάσεων; Για να δικαιολογήσουμε εν συντομία τον ισχυρισμό μας, σας αναφέρουμε ότι το έργο προβλέπει: (α) να καταληφθούν συνολικά 736 στρέμματα (βλ. ΜΠΕ σ. 2.46), (β) να διανοιχθούν 49 χιλιόμετρα νέων δρόμων στον σχεδόν αλώβητο από σύγχρονα οδικά δίκτυα και απάτητο νότιο ορεινό όγκο του νησιού (βλ. ΜΠΕ σ. 2.21) και (γ) να εγκατασταθούν 58 α/γ, εκ των οποίων οι 18 θα έχουν ύψος 148,5 μ., οι 4 θα έχουν ύψος 168 μ., ενώ οι 36 θα έχουν ύψος 178 μ. (βλ. ΜΠΕ σ. 1.5), το οποίο ισοδυναμεί – για τους γνώστες των αρχαιολογικών χώρων της Σκύρου – με το ύψος του εμβληματικότερου μνημείου του νησιού, δηλαδή του μεσαιωνικού κάστρου/αρχαίας ακρόπολης της Σκύρου (από την επιφάνεια της θάλασσας έως τη μεσαιωνική δεξαμενή που βρίσκεται στην κορυφή του).

Ακολουθεί σύντομη καταγραφή των αρχαιολογικών θέσεων και στοιχείων της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας, τα οποία θα πληγούν σε περίπτωση υλοποίησης του έργου.

Α) Άμεση και έμμεση βλάβη αρχαιοτήτων

Ο Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002 για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, προβλέπει όχι μόνο την άμεση, αλλά και την έμμεση βλάβη μνημείου, όπως είναι η οπτική όχληση που μπορεί να προκληθεί σε βάρος των αρχαιοτήτων από ενδεχόμενη σύγχρονη κατασκευή/εγκατάσταση πλησίον αυτών. Προβλέπει δηλαδή την αποτροπή όχι μόνο της φυσικής καταστροφής των αρχαιοτήτων, αλλά και την προστασία από την υποβάθμισή τους ως απόρροια ανθρωπογενούς παρέμβασης. Αν υποθέσουμε ότι η φυσική καταστροφή των αρχαιοτήτων του νότιου τμήματος της Σκύρου μπορεί να αποφευχθεί, η έμμεση βλάβη τους είναι αναπόφευκτη λόγω των γιγαντιαίων διαστάσεων του έργου: ο περιβάλλον χώρος των αρχαιολογικών θέσεων και μνημείων του νότιου τμήματος του νησιού θα κατακλυστεί από βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Βάσει αυτού, το ερώτημα στην ουσία που σας τίθεται, δεν είναι αν οι αρχαιότητες και εν γένει η πολιτιστική κληρονομιά του νησιού πλήττονται από το εν λόγω έργο (αυτό είναι δεδομένο), αλλά αν συναινείτε στην καταδίκη τους.

Α.1) Οι αρχαιολογικές θέσεις και τα μνημεία που αναφέρονται στη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

Οι συντάκτες της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων περιορίζονται στην απαρίθμηση των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων του νησιού (ΜΠΕ σ. 5.9-10) και φαίνεται να μην γνωρίζουν ότι υπό νομική προστασία τίθενται όλα ανεξαιρέτως τα αρχαιολογικά κατάλοιπα που χρονολογούνται προ του 1830 και υπό προϋποθέσεις και μετά από αυτήν τη χρονολογία. Έτσι, η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων λαμβάνει υπόψη μόνο τα τρία κηρυγμένα μνημεία που βρίσκονται στην περιοχή που προβλέπεται η εγκατάσταση των α/γ, δηλαδή τον τάφο του Άγγλου ποιητή Rupert Brooke, τα ρωμαϊκά λατομεία στις Τρεις Μπούκες και τον φάρο στο ακρωτήριο Λιθάρι.

1. Ο τάφος του Rupert Brooke, ο οποίος στη σημερινή του κατάσταση συνιστά μνημείο του 1931 (βλ. Κ. Ιωάννου, Rupert Brooke: Ένας Άγγλος ποιητής στη Σκύρο, Σκύρος 1998), είναι κηρυγμένος ως ιστορικός τόπος (Είδος μνημείου: Νεκρικοί χώροι και μνημεία, Ιστορικοί τόποι, Χρονική περίοδος: Νεοελληνική), βάσει της Υπουργικής Απόφασης ΥΠΠΟ/ΔΙ/ΛΑΠ/Γ/1940/32168/19-6-1995 - ΦΕΚ 633/Β/18-7-1995 και προστατεύεται βάσει του Άρθρου 6, παράγραφος 4 του Ν. 3028/2002. Μάλιστα, στο κείμενο της κήρυξης αναφέρεται: «Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό τόπο που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 1469/50 τον χώρο που

καταλαμβάνει ο τάφος του Βρετανού ποιητή Rupert Brook, με ζώνη προστασίας 20 μ. περιμετρικά του τάφου, στην περιοχή του όρμου Τρεις Μπούκες στη Σκύρο, διότι αποτελεί την τελευταία κατοικία μιας αξιόλογης και με μεγάλη απήχηση στους συμπατριώτες του πνευματικής προσωπικότητας των αρχών του αιώνα μας» (βλ. http://listedmonuments.culture.gr/fek.php?ID_FEKYA=7341&v17=).

Για τον τάφο του Rupert Brooke οι συντάκτες της ΜΠΕ αναφέρουν ότι «από το ταφικό μνημείο του Βρετανού ποιητή Rupert Brooke, δεν είναι ορατή καμία α/γ ενώ τα ελαιόδεντρα που περιβάλλουν το μνημείο αποκρύβουν την θέα των γειτονικών υψωμάτων, όπως παρουσιάζεται στις φωτογραφίες του Κεφαλαίου 9, οι οποίες είναι τραβηγμένες από το ταφικό μνημείο και ουσιαστικά αποτελούν ένα πανόραμα 360° γύρω από το μνημείο» (βλ. ΜΠΕ σ. 2.20, 9.24). Στις σελίδες 9.24-25 της ΜΠΕ οι μελετητές παρουσιάζουν φωτογραφίες του μνημείου και στη σελ. 9.26 φωτορεαλιστική απεικόνιση, υποστηρίζοντας ότι από τον τάφο του Brooke μετά την εγκατάσταση θα διακρίνεται μόνο προς τα ανατολικά το περύγιο της α/γ Α4 του α/π «Σκύρος 1» (Εικ. 1, πρβλ. ΜΠΕ σ. 9.25).

Αυτοί οι ισχυρισμοί είναι αναληθείς, καθώς βάσει φωτορεαλιστικών απεικονίσεων που πραγματοποιήσαμε, οι α/γ που θα είναι ορατές από το μνημείο είναι πολύ περισσότερες (Εικ. 2-5). Ο τάφος του Brooke πρόκειται να περικυκλωθεί από μεγάλο αριθμό α/γ και η απόσταση του μνημείου από τις πλησιέστερες σε αυτό είναι μεταξύ 840 και 1000 μ. (Εικ. 6-7).

2. Στη θέση των ρωμαϊκών λατομείων μαρμάρου στις Τρεις Μπούκες υπήρχε εκτεταμένος οικισμός που έχει προσφέρει αξιόλογα αρχαιολογικά ευρήματα (π.χ. ιταλικά ερυθροβαφή κεραμικά της πρώιμης ρωμαϊκής περιόδου, πολυτελή παλαιοχριστιανικά αρχιτεκτονικά μέλη), τα οποία υποδεικνύουν τη διαμονή στο χώρο σημαντικών προσώπων. Είναι πιθανό η θέση να αποτελούσε την έδρα του Ρωμαίου αξιωματούχου, ο οποίος ήλεγχε την εκμετάλλευση των αυτοκρατορικών λατομείων μαρμάρου που λειτουργούσαν στο νησί εκείνη την περίοδο (βλ. Karambinis *The Island of Skyros from Late Roman to Early Modern Times: An Archaeological Survey*, Leiden 2015, 380-381. M. Karambinis & L. Lazzarini, "The Roman Marble Quarries of Aliko Bay and of the Islets of Rinia and Koulouri (Skyros, Greece)", στο *ASMOSIA 10*, Rome 2015, 791-804. Παρλαμά 1984, 69-70). Η πλησιέστερη στην αρχαιολογική θέση α/γ είναι η Α6 του αιολικού σταθμού «Σκύρος 1», η οποία πρόκειται να εγκατασταθεί σε απόσταση 856 μ. από τα ρωμαϊκά λατομεία (Εικ. 8), υποβαθμίζοντας αισθητικά το περιβάλλον τους.

3. Ο φάρος στο ακρωτήριο Λιθάρι είναι κηρυγμένο μνημείο βάσει της Υπουργικής Απόφασης ΥΠΠΟΤ/ΔΝΣΑΚ/55424/787 – ΦΕΚ 230/19-06-2012. Η απόσταση του φάρου από την πλησιέστερη α/γ ξεπερνά τα τρία χιλιόμετρα.

Επιπλέον, σε ότι αφορά στις αρχαιότητες του νότιου τμήματος, οι συντάκτες της ΜΠΕ, λαμβάνοντας υπόψη τα παλαιά έγγραφα της πρώην ΙΑ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (β΄ σχετικό) και της πρώην 23ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (γ΄ σχετικό), αναφέρουν ότι στις θέσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος Άρι και Μεσάδι, καθώς και στις τότε θέσεις των α/γ Α1, Δ8, Δ9, Δ11, Θ1, Θ2, Θ3, Ι11 και Ι12 (νυν Α1, Δ1, Δ2, Δ3 και Ι6) όπου κατά τη διάρκεια των αυτοψιών εντοπίστηκαν επιφανειακά όστρακα, πριν από την εγκατάσταση θα πραγματοποιηθούν ανασκαφικές τομές (βλ. ΜΠΕ σ. 2.48).

Α.2) Αρχαιολογικές θέσεις που δεν αναφέρονται στη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Εκτός από τις παραπάνω θέσεις και μνημεία που έχουν ληφθεί υπόψη από τους συντάκτες της ΜΠΕ, στο νότιο τμήμα της Σκύρου εντοπίζονται πολλές ακόμα αρχαιολογικές θέσεις, οι οποίες μολονότι δεν είναι κηρυγμένες, προστατεύονται αυτοδίκαια βάσει του Άρθρου 6, παράγραφος 4 του Ν. 3028/2002. Παρακάτω παρουσιάζουμε τις σημαντικότερες:

1. Στη θέση Σκλούκα εντοπίζονται αρχαιότητες που σχετίζονται με οικισμό μεγάλης έκτασης, καθώς και με λιμενικές εγκαταστάσεις, τις σημαντικότερες ίσως του

νησιού (μαζί με εκείνες που εντοπίζονται στο βόρειο απέναντι άκρο του κόλπου της Καλαμίτσας), οι οποίες χρονολογούνται από την κλασική περίοδο έως τους βυζαντινούς χρόνους (M. Karambinis, *The Island of Skyros from Late Roman to Early Modern Times: An Archaeological Survey*, Leiden 2015, 134-139, 376). Η σημαντικότερη αυτή οικιστική και λιμενική εγκατάσταση πλήττεται άμεσα από το έργο, καθώς εκεί προβλέπεται η κατασκευή του υποσταθμού Σκύρος. Στον συγκεκριμένο υποσταθμό πρόκειται να κατασκευαστούν δύο μετασχηματιστές και από αυτό το σημείο θα εκκινούν τα τρία υποβρύχια καλώδια που θα συνδέουν τους αιολικούς σταθμούς της Σκύρου με το ΕΣΜΗΕ, μέσω της Εύβοιας (Εικ. 9).

2. Στις θέσεις Σωτέρας, Πλατάνια – Αγ. Δημήτριος και Δχούνια εντοπίζονται αρχαιολογικά κατάλοιπα οικισμών μεγάλης έκτασης που ήταν σε λειτουργία από τους κλασικούς ως τους βυζαντινούς χρόνους (Karambinis ο.π., 140-152, 376-377). Η πλησιέστερη α/γ σε αυτές τις θέσεις είναι η Β4, η οποία πρόκειται να εγκατασταθεί σε απόσταση περίπου 1000 μ. από την αρχαιολογική θέση της Δχούνιας (Εικ. 10).

3. Στο οροπέδιο Τσόρους, σε τρεις διαφορετικές θέσεις (βόρεια, νοτιοδυτικά και νοτιοανατολικά του οροπεδίου) εντοπίζεται επιφανειακή κεραμική της κλασικής αρχαιότητας (Karambinis ο.π., 377). Στη θέση της βόρειας συγκέντρωσης κεραμικής προβλέπεται η εγκατάσταση της α/γ Δ1. Η ίδια α/γ πρόκειται να εγκατασταθεί σε απόσταση περίπου 230 μ. από τη συγκέντρωση της κεραμικής στα ΝΑ του οροπεδίου, ενώ η α/γ Δ3 πρόκειται να εγκατασταθεί σε απόσταση 192 μ. από τη συγκέντρωση κεραμικής στα ΝΔ του οροπεδίου (Εικ. 11-12).

4. Στον οικισμό Νύφι, ο οποίος, παρεμπιπτόντως, κατά τους μελετητές του έργου «δεν χαρακτηρίζεται ως τουριστικός, δυναμικός ή αξιόλογος» (βλ. ΜΠΕ σ. 2.20), εντοπίζεται μία από τις σημαντικότερες πηγές του νησιού, σε χρήση και με διαμορφώσεις ήδη από την αρχαιότητα (Karambinis ο.π., 377-378. Παρλαμά ο.π., 67-68). Η πλησιέστερη α/γ στη θέση Νύφι είναι η Δ2, η οποία πρόκειται να εγκατασταθεί σε απόσταση 1700 μ. (Εικ. 13).

5. Στη θέση Κολυμπάδα – Μουχαλά, η οποία στη ΜΠΕ ορίζεται ως εναλλακτικό σημείο προσαιγιάλωσης των καλωδίων διασύνδεσης, εντοπίζονται θεμέλια πύργου των κλασικών – ελληνιστικών χρόνων και εκτεταμένη διασπορά κεραμικής (Karambinis ο.π., 153-156, 378. Παρλαμά ο.π., 67-68). Η α/γ Ι6 πρόκειται να εγκατασταθεί σε απόσταση 1200 μ. και θα είναι πλήρως ορατή από την αρχαιολογική θέση (Εικ. 14).

6. Στο οροπέδιο Βοκολίνιας, σε δύο διαφορετικές θέσεις (δυτικά και νότια), εντοπίζεται διασπορά κεραμικής της κλασικής αρχαιότητας (Karambinis ο.π., 379). Και οι δύο θέσεις πλήττονται από την εγκατάσταση της α/γ Ι6 και των συνοδών έργων (Εικ. 15).

7. Στη θέση Αγ. Μόδεστος εντοπίζεται πυκνή διασπορά κεραμικής που χρονολογείται από τους κλασικούς έως τους υστερορωμαϊκούς χρόνους (Karambinis ο.π., 379). Η α/γ Θ1 πρόκειται να εγκατασταθεί σε απόσταση 725 μ. από την αρχαιολογική θέση (Εικ. 16).

8. Στη θέση Κούμαρος εντοπίζεται πυκνή διασπορά κεραμικής ελληνορωμαϊκών χρόνων (Karambinis ο.π., 379). Η θέση πρόκειται να πληγεί από τη διάνοιξη δρόμου, ενώ οι α/γ Θ1 και Α1 θα εγκατασταθούν σε απόσταση περίπου 500 μ. από την αρχαιολογική θέση (Εικ. 17).

9. Στη θέση Μεσάδι εντοπίζονται κατάλοιπα εκτεταμένου οικισμού που ήταν σε λειτουργία από την κλασική έως την υστερορωμαϊκή περίοδο (Karambinis ο.π., 157-162, 379. Παρλαμά ο.π., 68-69). Η α/γ Α8 πρόκειται να εγκατασταθεί σε απόσταση περίπου 760 μ. από την αρχαιολογική θέση (Εικ. 18).

10. Στη θέση Κοπρισσιές εντοπίζεται ένα από τα μεγαλύτερα, εντυπωσιακότερα και περισσότερο ανέγγιχτα ρωμαϊκά λατομεία μαρμάρου της Σκύρου. Η εκφόρτωση του υλικού που εξορυσσόταν στο εν λόγω λατομείο γινόταν από τον όρμο Ρένες. Στο μέσον της διαδρομής μεταξύ των δύο θέσεων εντοπίζονται κατά χώραν μαρμάρινες λιθόπλινθοι που υποδεικνύουν την πορεία της μεταφοράς (Karambinis ο.π., 381).

11. Στη θέση Αρτεμίσι εντοπίζονται κατάλοιπα οικισμού που ήταν σε λειτουργία από τους κλασικούς έως τους υστερορωμαϊκούς χρόνους. Στη θέση έχουν, επίσης, εντοπιστεί κεραμικά της νεολιθικής περιόδου (Karambinis ο.π., 382. Αρχ. Δελτ. 38.Β1 Χρονικά, 155). Οι α/γ Α11 και Α12 πρόκειται να εγκατασταθούν σε απόσταση 950 περίπου μ. από την αρχαιολογική θέση (Εικ. 19).

12. Τέλος, στη θέση Άρι εντοπίζεται πύργος κλασικών – ελληνοιστικών χρόνων διαμέτρου 9,5 μ. με προσκτίσματα, καθώς και κατάλοιπα οικισμού που ήταν σε χρήση από τους κλασικούς έως τους υστερορωμαϊκούς χρόνους (Karambinis ο.π., 163-168, 382. Παρλαμά ο.π., 71-72). Η αρχαιολογική θέση θα περικυκλωθεί από ανεμογεννήτριες, με πλησιέστερη την α/γ Α11, σε απόσταση 664 μ. (Εικ. 20).

Συμπερασματικά, αντιπαραβάλλοντας τη διασπορά των αρχαιολογικών θέσεων με τις θέσεις των ανεμογεννητριών και των συνοδών έργων (Εικ. 21), γίνεται σαφές ότι οι αρχαιολογικές θέσεις του νότιου τμήματος του νησιού πλήττονται άμεσα και έμμεσα από την κατασκευή του έργου. Οι 58 ανεμογεννήτριες, τα 49 χιλιόμετρα των νέων δρόμων που θα διανοιχθούν (βλ. ΜΠΕ σ. 2.21) και τα 736 στρέμματα της συνολικής έκτασης που θα καταλαμβάνει το έργο (βλ. ΜΠΕ σ. 2.46), πρόκειται να αλλοιώσουν ανεπανόρθωτα το πολιτιστικό περιβάλλον του νότιου τμήματος του νησιού και άρα η εκτέλεση του έργου προσκρούει στις διατάξεις του Άρθρου 2 (εδάφια β' και γ') και του Άρθρου 10 (παράγραφοι 1 και 3) του Ν. 3028/2002. Το έργο θα επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής των αρχαιοτήτων (Άρθρο 10 παράγραφος 1) και κατά συνέπεια τα σωζόμενα μνημεία [δεν πρόκειται] να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα (Άρθρο 2, εδάφιο γ').

Θα πρέπει, τέλος, να σημειωθεί, ότι εκτός από τα μνημεία και τις αρχαιότητες του νότιου τμήματος του νησιού, το έργο πλήττει έμμεσα τον σημαντικότερο αρχαιολογικό χώρο της Σκύρου, την αρχαία ακρόπολη – μεσαιωνικό κάστρο (ΒΔ 22-7-1923 - ΦΕΚ 204/Α/25-7-1923, ΥΑ 15794/19-12-1961 - ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962) που βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του νησιού, καθώς 29 ανεμογεννήτριες θα είναι μερικώς ή ολικώς ορατές από το μνημείο (Εικ. 22). Η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων δεν κάνει καθόλου λόγο γι αυτήν τη μείζονος σημασίας παράπλευρη απώλεια του έργου.

Β) Ζητήματα προστασίας της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Στον Ν. 3028/2002 Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, αναφέρεται ότι «ως άυλα πολιτιστικά αγαθά νοούνται εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού» (Άρθρο 2, εδάφιο ε). «Ήδη από το 2002 και παράλληλα με τις διεθνείς ζυμώσεις για την κατάρτιση της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, η ελληνική πολιτεία υιοθέτησε τον όρο άυλα πολιτιστικά αγαθά, για να θεσπίσει τη διαφύλαξη της πολιτισμικής κληρονομιάς που μέχρι τότε περιγραφόταν ως παραδοσιακός και σύγχρονος λαϊκός πολιτισμός» (<https://ayla.culture.gr/orismos-ark/>). Έκτοτε, η ελληνική πολιτεία διεξάγει προσπάθειες για τη συστηματική καταγραφή και προστασία των άυλων πολιτιστικών αγαθών της χώρας μας μέσω Εθνικού Ευρετηρίου (<https://ayla.culture.gr/purpose/>).

Μολονότι καμία δραστηριότητα που εντοπίζεται στη Σκύρο δεν έχει μέχρι στιγμής εγγραφεί στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, είναι γνωστό, τόσο στους ειδικούς επιστήμονες όσο και στους απλούς ανθρώπους, εραστές της λαϊκής παράδοσης, ότι το νησί βρίθει εθίμων, λόγος για τον οποίο η Σκύρος προσέλκυσε από πολύ νωρίς την προσοχή των πρώτων λαογράφων της χώρας μας (βλ. ενδεικτικά τις παρακάτω μονογραφίες οι οποίες αποτελούν σημεία αναφοράς για τη μελέτη της ελληνικής λαογραφίας: Α. Χατζημιχάλη, Ελληνική Λαϊκή Τέχνη: Σκύρος, Αθήνα 1925· Ν. Πέρδικα, Σκύρος, Αθήνα 1940).

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι η συντριπτική πλειοψηφία των παραδόσεων και εθίμων που απαντούν σήμερα στο νησί, έχουν τις ρίζες τους στον ποιμενικό τρόπο ζωής των κατοίκων του. Σε αντίθεση με άλλα νησιά του Αιγαίου, στα οποία η ναυτοσύνη

αποτελέσει τον κύριο παράγοντα για την οικονομική τους ανάπτυξη, η Σκύρος υπήρξε διαχρονικά ένα κτηνοτροφικό νησί. Κύριος βοσκότοπος του νησιού υπήρξε ανέκαθεν ο νότιος ορεινός όγκος του, ο Κόχυλας, το βουνό, στην καθομιλουμένη των Σκυριανών, χωρίς περαιτέρω προσδιορισμό, εφόσον στη συλλογική μνήμη των κατοίκων ένα είναι το βουνό τους. Εκεί λαμβάνουν χώρα, μέχρι και σήμερα, κοινωνικό-οικονομικές δραστηριότητες, των οποίων οι χρονικές απαρχές δεν έχουν ανιχνευθεί. Κύρια παραδείγματα αποτελούν οι δράσεις των Σμιχτών, επαγγελματικών δηλαδή συσσωματώσεων των Σκυριανών τσοπάνηδων ή τα πανηγύρια των εκκλησιαστικών αδελφάτων, θρησκευτικών δηλαδή οργανώσεων ποιμενικών κυρίως οικογενειών με κέντρο εξωκκλήσια αφιερωμένα σε ποιμενικούς κυρίως αγίους (π.χ., Αγίου Μάμαντος, Αγίου Αρτεμίου κ.α.) (βλ. Μ. Φαλτάιτς, «Σκυριανών Συσσωματώσεις. Α'. Τα εκκλησιαστικά αδελφάτα», Βόρειες Σποράδες 22 (1972), 3-7· Μ. Φαλτάιτς, Σκυριανών Συσσωματώσεις. Β'. Οι Σμίχτες. Η οικονομικο-επαγγελματική συσσωμάτωση των Σκυριανών τσοπάνηδων, Αθήνα 1976). Χαρακτηριστικότερο, τέλος, παράδειγμα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού, που συνδέεται με τον ποιμενικό τρόπο ζωής που ασκείται εδώ και αιώνες στον Κόχυλα της Σκύρου, αποτελεί το δρώμενο της Σκυριανής αποκριάς, το οποίο είναι γνωστό πανελλαδικά (βλ. J. Couliantou, The goat-dance of Skyros, Athens 1977).

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι ο Κόχυλας, το βουνό των Σκυριανών, δεν είναι ένας ξερότοπος ή αναξιοποίητη περιοχή, όπως πολλές φορές υπονοείται στη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, αλλά ένας χώρος άρρηκτα συνδεδεμένος, όχι μόνο με την οικονομία του νησιού, αλλά και με την πολιτιστική του κληρονομιά και εν τέλει την ταυτότητά του. Η μετατροπή του βουνού των Σκυριανών σε βιομηχανική περιοχή παραγωγής ενέργειας, θα αλλοιώσει ανεπανόρθωτα το τοπίο της περιοχής με αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις (βλ. το υπόμνημα της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας, αναρτημένο στη Δημόσια Διαβούλευση του ΥΠΕΝ για το έργο), θα επιδράσει αρνητικά στις οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες των κατοίκων του, θα βλάψει και θα υποβαθμίσει τις αρχαιότητες του νησιού, θα πλήξει την άυλη πολιτιστική κληρονομιά του τόπου, καθώς θα αλλάξει τη χρήση του χώρου που συνετέλεσε στη δημιουργία της και, τέλος, θα μεταβάλλει τελεσίδικα την ταυτότητα του τόπου και των κατοίκων του. Το μέγεθος της αλλοίωσης του τοπίου που θα υποστεί ο Κόχυλας της Σκύρου σε περίπτωση υλοποίησης του έργου, ανεξαρτήτως των αρχαιολογικών θέσεων, αποτυπώνεται με τον καλύτερο τρόπο στις γενικές φωτορεαλιστικές απεικονίσεις (Εικ. 23-31). Σε αυτές γίνεται πρόδηλο ότι ο συγκεκριμένος σχεδιασμός επιχειρεί να εξευτελίσει την κοινή λογική.

Η Αρχαιολογική Υπηρεσία υπήρξε ανέκαθεν ο θεματοφύλακας του άυλου και υλικού πολιτισμού της χώρας αυτής και έχει συνεισφέρει τα μέγιστα στη διαφύλαξή του, ορθώνοντας συχνά το ανάστημά της απέναντι στα βραχυπρόθεσμα οφέλη που επιδιώκονται στο πλαίσιο του λεγόμενου εκσυγχρονισμού του τόπου. Είμαστε σίγουροι ότι η Υπηρεσία σας, αναλογιζόμενη το βάρος της ευθύνης, θα πράξει τα δέοντα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Σκύρου. Προσβλέπουμε στη συμπόρευση των δυνάμεων μας έτσι ώστε να κληροδοτήσουμε το νησί μας κατά το δυνατόν αλώβητο στις επόμενες γενεές.

(Συντάκτης του κειμένου: Μιχάλης Καραμπίνης, Δρ αρχαιολόγος)